

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՅՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ԴԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՍ

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՈՒԳԵՐ

Երկը ու պարտքաներ կան, ուր
հանրային ամենէն հանուր մտա-
հոգութիւններուդ էն իսկ, յան-
գամակ կը ցցուի աւելի անձնա-
կան անձնապատկան մտածում մը
կամ զգացում մը, որ վայրկեան մը
կը նեղցնէ տնտեսութեանդ և ինք-
ջիւրիդ սա խոհաշար հարցումն ը-
նել կուտայ՝ թէ արդեօք չափա-
զանց ետախառն պիտի չըլլա՞յ այդ
դաճուն հանրային գործի մասին
ըստ յայտնելիք ո՛ր և է մէկ խոր.
հուրդդ կամ կատարելիք ո՛ր և է մէկ
գաղափարթիւնդ։ Անուշտ, ամէն
մարդ, և ամենէն ամառնապահին
իսկ, իր սեփական խառնուածքին,
մտածումներուն և զգացումներուն
համաձայն է որ կը գտնէ արդէն
երբեք. անշուշտ, կան նաև հանրա-
յին իրով զգալի մարդիկ որ իրենց
յատուկ ուրիշ ներքին կեանք մը
կ'ապրին և այդ կեանքն ալ կ'եր-
ջեն կամ կ'արձակաշրջեն երեսն-
միշեւ իրենց օր աշխատանքի
խոր քանաւոր, էն իստատի

Կ'սպասեն միայն անոր ցնծութեան
օրն՝ իրենց ազգութիւնն յիշելու
համար...
Այդ հապուադիւտ հրէշներէն
գտաւ, ուրեմն, ցար հասարակաց է-
տանէ հայու, և ամէն Հայ, ո՞վ որ
ալ ըլլայ, դայն գրեթէ հոյնքան
խոր կ'զգայ ար սահաւս, նախ ընդ-
հանուր կերպով մը թոյր Հայ ա-
նունը կրողներու ահաւոր վիճակը,
տանկանքն ու սպառնումը այլին
ուսկն բերելով, և յետոյ ի մաս-
հաւորի մտազգուշով՝ իրեններուն,
մտուղի, եղբօր, քրոջ, ազգական-
ներու և բարեկամներու կացու-
թեամբը՝ օրոշմէ տառնծին լուր մը
չի դար շատոնց յիշը և որոնք քիչ
կամ շատ փոստուած, կամ թերեւս
ալ յայտպա՛մ կրնան ըլլալ ապատուե-
լու մօլդղեա՛մ գաղանին ճիւղանե-
րէն... Երկանիկնե՛րն են անսնք՝
որ վախի և յոյսի այս տարուբե-
րումով կրնան ըլլ. մտաւէլ ու
իրենց սիրելիներուն, տա-
նի լուսն ու լեռաններուն վրայ, մինչ

երանի՝ թե դացած ու տեճած, ճանչցած ու սիրած ըրլլայիք... Կեսարիոյ մէջ, արդարեւ, կախեր են Գառնիկ Գուլումճեանը, Դաւիթ Զամպարճեանն ու Կարապետ Ճըրճըրեանը, ուրիշ Յ հոգիի հետ, որոնց աշու ձեւով դոնէ՝ կը հրատարակեա ահա՝ մահադդը, 20էն 30 տարիք ունեցող այդ կայտառ կտրիճներուն՝ որոնց մէջ, Կարապետը, դեռ քսանն ալ ամբողջ չլրացուցած՝ կառավարած գաղութի մէջ շէնքաւարտ կարգի աշակերտող եղաւ նաև ու մարմնացումն էր աշխատատեք, լուրջ, աղիււս ու առաջը պատահութեան, որոնց միւսը՝ Գառնիկը, բարի ու եւ ռանգուն կտրիճ մըն էր, որ մանկ կամարդ կիւն մը և երկուս պղտիկ զաւակ կը թողու, և որոնց երրորդը՝ Դաւիթը, կը յիշեա թե գիշեր մը ինչպէ՞ս իր սիրալը աճողը լուին պարպեց քիչի՝ խանդալատեցնելով և սքանչապնելով զքեզ... Ահ այս մզմաւանջային տեսիլը մա հաճողեքէն վար հոճացող ազգական ու սիրական ծառիցներու, և մտա ծո՞ւր կրեմց ետիւ մնացողներուն, ձոր, հոր, կնիշ, դասեւեւեալ սքանչալտեքի ու աներեւ պէտքիւ տան մտիքին, որոն ու արատու մա՜

կա՛յ, Կիլիկիոյ և Հայաստանի մէջ տերող ահռելի վիճակը պարտկեցա՛նք ող: Կարճեա՛ հրաման մը կայ աշխէս ընկելու որ ձայնիկը չը լռուած մեռնի այս աղգը որուն ազադողը չա՛տ լսուեցաւ(?) ամենօր...
Մենք որոշե՛ր ենք, սակայն, չի մեռնիլ անձայն-անշուկ: Երեկ և այսօր, հեղինակաւոր կողմերէ ըօին մեղի՛ թէ ընդգրկուած է մեծ մի-թիկի մը գումարման համար մեր վերջին յօդուածին մէջ գտնուած թնշադրութիւնը, ինչպէս ըսին թեկը խորհուր նաե՛ անկէ մէկ թիւ առաջուսն խմբադասականն մէջ յայտնուած գաղափարին չորս խորհրդակցութիւններ կատարել Բան մըն է առ:

Մենք այս միջոցիս միակ փափաք մը ունինք: Հայութեան զգացումներուն, անոր Տիրութեան և Յօսի, Ինքնապաշտպանման և Մաքառումի զգացումներուն մեր կողմէն ու մեր մասին ճիշդ թարգմանն ըլլալ ախտեղ: Մնացեալը գործ է եւ ամենուս: ամէն հայ խումբի եւ ամէն հայ անհա՛ որքն է:

Եւ այս միջոցիս զմէ Գերբու՛ յայտնէ՛նք... Կումով գը-մը Բ...

Քեւերուն վրայ դէպի Թշնամին,
յուշիկ-յուշիկ-կը թափանցէ անոր
քերուն մէջ, և աստիճանաբար կ'ը-
զարմացնէ կ'անէացնէ զայն, առանց
էի, սրիւնահոսութեան ու ջլածու-
թեան...»

Այս երապուն, այս փորձիչ ու խո-
վիչ տողերը կարդալով, փափաք չե-
զգար, ըսնք խնդրեմ, մեռնելու մաս-
ին զոր հետաքսի զեկիւնը կը սերէ ձե-
րք-ամենէն ըսողը նուրէր զոր կար-
նայ ընել բարեգործ եղող մը...

Այնքան մարդասիրտ թիւն ու յո-
նասեղծութիւն անհնկով երբեմնե-
րուն զով, կը փորձուիս սրտանց մե-
թել որ իրենց ալ արուի այսօրին
զմայլելի, ցանկալի, բնէն անմահա-
մատով մը մեռնիլ...»

Ամէն,

Մ. Ս. ԿԻՐՅԱՆ

ՀԱՄԵՐԱՇՆՈՒԹԻՒՆ
(ԱՐԱՎԱ ԲԵՐԹՈՒԱՅ)

Ես կեանքին յաւիտեական ուր-
իւններն եմ:

Իմ սիրտս պարզ է, և եմ հա-
պաստելը միայնդ:

Միայն անհունն եմ ես տառա-
նեքու անհուն հայր ու զերկայնի-
մէկ վայրկեանին:

Իմ ձեռքն կ'երկնայ թելք զե-
րական, որով աստուկը հարցոյ արար-
ու մարտ

զգայութեանները լռելովով քեռեռելով մերժ... բայց կը հասկցու հարկաւ որ այդ չէ՝ ինչ որ հակակնարովութիւն է մէջ խօսքը ուրիշ բան մտաւն է, քնդհանուրին մէջ մասնաւոր, հանրայինին մէջ անձնական՝ բոլորովին բացառիկ, շփովեցընող, յուշող ու քեզ ինքզինք հանող իրողութեանց վրայ է...

Մեր հանրային կեանքը, այս միջոցին, միայն մէկ հարց, մէկ առաջնութիւն, ճանկատանի 2 միլիոն հայութեանքնաշնչով մինչ օրս մարտնչողութեանը դէմ՝ մեր պաշտպանութեանը, ու պաշտպանութեանը պաշտպանին համար ևս խողառ ապահովումին հարցն է ան, որ կ'զբաւէ ու կը դաւարէ, կը խանգարուէ ու կ'ընկճէ, կ'ուրախացնէ ու կը լացնէ ամեն բնութեանը, այս, միեւնոյն սուր ու խորունկ ցաւը կը կրենք այսօր, մեր աչքին ամբողջ մարմինը կտոր կտոր վրցնող քակող դաշտին լիբացաւու Սովետական ատեններու մէջ սնտարբերեւցող և իր աղքատ յաճախ չլիշող հայիկ անգամ՝ յս օրերուն միակ ուրիշանքը կը պատճառեն քեզինքզինքին անկեղծօրէն այնքան զգայուն ցուցնելով այդ ցաւին՝ սրբան ամենէն Վերմ ու յարատեւ կերպով իր աչքին վրայ մտածող մէջ մէջէն... Ամենքս, ուրեմն... ըսցի, թերեւ, այն մէկ քանի հազարաւոր «մեծ»երէն՝ որոնք իրենց լեցանիկ դրամարկերուն հսկողութեան կամ իրենց օչխարէիկ պարտականութեաններուն՝ կատարման տարածքով հողովը զբաղած, ո՛չ տուեան ունին ո՛չ միջոց — երկունքիկ զբոսելիները — աղքին կոկոմանքին և արուն-արցունքին մասնակցելու, ու

... Հաղիւ օր մը առաջ հօդին մէջ
անհետանալուն էիր տեսեր դեռ երեկ
կեանքով լեցուն, բարի ու սիրելի
արեւնակից, երիտասարդի մը, յաջոր-
դելով՝ վերջին վեց ամսուան միջո-
ցին հաբօղաւ եղօր մը ի Պօլիս
շինաւուն հ ուրիշ երիտասարդ մեր-
ձաւոր աղգակաւնի մը հոն վերջ
Գահերէ կորուստին, որոնք ամէն-
քը, սակայն, բնական մահուամբ,
հիւանդութիւններու հետեւանօք,
կ'անցնէին այս աշխարհէն... Այս
վերջին սուգէդ ճիշդ օր մը ետքը կը
լսես ահաւաստիկ — օ՛ այս լախտի
հարուածը որուն չես գիտեր ինչ-
պէ՛ս կրնաո եղեր հանդուրժել —
անդին, հեռու՛ն, քաղաքի մը մէջ
ուրիշ եկան քեզի կեանք տուող-
ներն և ուր դացիք դուն ալ տես-
նելու օրօրանքը ըստ ցեղիդ և անկէ
ծնող, անոր շուրջը տակաւին մնացող
քուկիներդ բոլոր... այդ քաղաքին
մէջ կը լսես թէ կախեր են, կա-
խեր քուկիներեդ երեքը, զորս

Առ տեսէ՛ք ինչպէ՛ս չար ու գ-
ժան է գիպումա՛ր. Տարիէ մը ի վ-
առաջին անգամն ըլլալով՝ այս-
նամակ մը կ'ստանաւ մեհենոյն ի-
սարիոյ Ս. Կարապետի վարժար-
նին մէկ նախկին աշակերտէն՝
հիմա Ռումանեան կը գտնուի եղ-
և «Աբէս»ի մէջ հրատարակուել-
համար ստանաւոր մը զրկելով՝ կ'-
սէ բաներ որ է՛ն անուշ և է՛ն յալ-
դի բաներն են ուսուցչի մը սրտին
—նոյն լակ միայն քիչ ժամանակ ու-
սուցչութիւն ընողի մը—, հաւատեա-
լով քեզի թէ ներկայութիւնդ ան-
օգուտ չէր եղած ու մեկնումդ յա-
էր պատճառած իրենց... Ինչո՞ւ
այս նամակը ճիշդ այսօր կ'աշա-
քեղի՞ եթէ ոչ յիշեցնելու համա-
մեկնումի օրդ Կարապետին կարդա-
ցած «Երթաք բարովի ուղերձը քե-
զի, ու իր վերջին ձեռքի մեղմուն-
ու գործովայի նայուածքը՝ Վանք-
դրան առկի, կառք նստած պո-
հուք...»

Բայց հերի՛ք այսքանը՝ մաւր
բացիր, թեթեւցար թերեւս, այսօր
պիտի չլրնայիր արդէն ուրիշ բանի
վրայ խօսիլ, ու խորհեցար թէ քեզի
հետ՝ քիչ շատ ամէնուն ալ էր
այսօր այս մտալլումը։

Աւ եթէ Հայը արձագանդ չի
տայ այստեղ, եւրոպական թեր-
թիւնն են որ դէթ վերջին «Հոգոց»ը
պիտի կարդան անգին խղիւղուող
Հայուն վրայ։ Բայց անոնք լռե-
ր են ամբողջ. Պոլսոյ ու Իդլիքի Յոյ-
ներուն դէմ եղած հալածանքը(?)
աւելի շատ տեղ կը դանէ անոնց
սինականերուն մէջ, ուր բա՛ւ մը իսկ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐԴԱՍԻՐ... ՄԱՐԴԱՍԱՆՆԵՐԸ

ԿԱՄ ԲԱՐԿԱՐԱՐՈՒՄ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆ

Բառած է որ ամենէն նախնական
խոնհալ, վայրենի ժողովուրդները
զամ ունին իրենց բանաստեղծ
թիւերը...

Գերմանները, արդի ժամանակ
այս գիտնական բարբառները, չեն
կրնար բացատրել ինչ կազմել այս ըն-
հանուր օրէնքին:

Եթէ իրենց բանակները ի գործ
դնեն ամէն տեսակ խզիժութիւն
նուաճուած երկիրներու մէջ, անոն
Գերմանիոյ մէջ չեն պակսիր պուշմա-
ռ, գրազէտներ, որոնք տաղեր, փառ-
բանութիւններ, ներբողներ կը յօրին-
ընտանգ տեսնացնելու համար:

Գերման բանաստեղծին մէջ կը պ-
տեարեւոր հաղիկ սկսած՝ շքադրոց Աս-
լուքեան Օմեհեպը, ուր բոլոր գործու-
ն, գործուելիք ռէժիները փառաբանու-
ին գիկցողներովական շնոյանով:

«Բէմ բանելով» Գերման թնդանո-
ներուն որտախ, որոնք Ռէնսի հոյակա-
Մայր, Նիկողոսին կը քանդէին ու կը շը-
դենէին, ուրիշ երթեպոյ մը կը ձօնէր
քաշուել տաղ մը գերծանումի այգ տ-
պարիչ» դրժէին:

Ու վերջերս, Կապի քը Քոյոնեթ
մէջ, Գերման դոգո մը կը բանաստեղծ-
ժացնէր... հեղուկէ չպէտէ, այնքան
հովուերեղական շնոյանով, որոնք նա-
խանձը պիտի շարժէին Վիրգիլիտի
Թէոկրիտի, Եթէ ողջ ըլլային...

«Ինչպէս մեր թշնամիները կ'ընդլզե-
նու կը թողնեն հեղձուցիչ կազ երու գործա-
ծուծներն ինք» Միթէ գերադաշնապէս մաս-
դապարհական չէ՝ թշնամու մեացնել այն
պիտի եղանակաւ մը որ կարելի եղածին
չափ քիչ տառապեցնէ զայն... Ու ինչ-
տեսիլ քաղցր, հեշտին ու անդապի մա-
քան այն դոր միկոպաշուել հով մը, Ե-
ուդիան սեւ, մի ամբողջ եւ ամբողջ

կը կատարէին. Կոստանի անշահմէ
լքարու միացնելով, նոյն Կոստանի
հունին կատարութեանը կործք
ժաշկերը յաղթական

Ամենամեծ հաճոյքը է տառա-
ղատներուն այցելել ու կոյ ընել
բուռեւած տկարներուն, որ սրտերն
բռնելով՝ ինծի նային:

Ձիս ճանչցողները (Աստուա-
նս դուն, կը բաշտաբանին ինծի
քայլերուս հեռանելով, Նոյն ինքն,
կը դառնան զօրութեամբ ու վերջով
ուսածային:

Վայրենիները, ստեղծ, դի-
մանչար, անոր համար անուշ,
կը յօշոտին, կը յօշոտին նոյն խո-
րով անուշ կ'սպաննեն անտառ
զարանները: — Ան Մահը անոնց չ
կը յաժի յարստամ:

Ամբարտաւանները՝ որոնց ո-
հիւ կը կազմեն անշատ, անհաստա-
տներն որ աղբի, տեսնելով անկեղծ
այգերուս, («Տղայ մըն է սա անշուշ-
տու մը պէս անգոր», կ'ըսեն, վեր-
ջով անտառութեան քաղիէն ու
առեղիւններն, Բայց ես անյողողող
շաղկապակիմ ճամբաս, զոր դէմքն
լաւ լոյսը կը լուսանորէ քաղցրօր
Ձի երեսնս շուրջ ցուցն է պարզ հող
ինչպէս արեւը՝ որ արտաքողարու
Աստուծոյ պարզ ու ամենազօր հողի

Ո՛վ արեւ, դուն և ես համան-
բնկերներ ենք որ յաճախ մեզ հեռե-
ներն իրարու հետ կը բխորակնու-
տարները դողնին և եօթն անգամ ես
հազար զանազան տարրեր դուն կը մ-
ցնեն ու յառաջ կը բերես կենսոյն մ-
տար, զարմանալիաչ հեղուկը, Նոյն
կ'ընեն ես ինքն ալ մարդոց և աղբի-
մէջ, և զանոնք կ'ողորմել ապա եր-
ու երկնքի շնորհներովն ու իմանք

Յիշողը չուրեր, անհայտ, — որ
վրայ յաճախ կը նային ես յառաջից
յո՞՞ւրաքեալ—դէմքս նոյն կը նկատ-
ցնեն թիւրաստ անցորդներուն,
ընչ խորքն է, ուսել, լեցուն
մոյլ, ու երբ դէմքն լուսանշող, և
կը ձգեմ յուզում չուրերու ու
այլերներուն վրայ, անոնք զայն

Թուրք գերիները. — Երեկ տառաւոտ Ա-
դեքանադրիս հասան Տաւրմանէլէն իկող
100ի՝ չափ գերիները ողնոցմի՝ Յը տպչա-
յերիները սավորական ճարկով և հեծնալ
ու հետակալ զինուորներով չջլպպաւ-
ուած Գահիբէի կայաւանի տարողեցան

Թէլէկիաֆո՝ կը ծանուցանէ՝ թէ անպօ-
ֆրանսական լիւիսանթիլը կ'ալմաձայ-
նէ իտալական կառավարութեան հետ
որպէս զի Տաւրմանէլի վերադարձերը ա-
կից վերջ իտալիա տարուին; ներկայ ե-
ղանակին Եդրպոտոս շատ տաք ըլլաւ
պատճառաւ:

000130